

Mazurek, Teresa / Mazurek, Wojciech

Wyniki badań osady z okresu przedrzymskiego w Wytycznie, stan. 5, gm. Urszulin, woj. chełmskie

Archeologia Polski Środkowowschodniej 1, 75-81

1996

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

TERESA MAZUREK, WOJCIECH MAZUREK

WYNIKI BADAŃ OSADY Z OKRESU PRZEDRZYMSKIEGO W WYTYCZNI, STAN. 5,
GM. URSZULIN, WOJ. CHEŁMSKIE

W trakcie badań powierzchniowych w ramach Archeologicznego Zdjęcia Polski (dalej AZP) na obszarze 73-88 wiosną 1993 roku zweryfikowane zostało w Wytyczni stanowisko, znane z badań sondażowych w 1980 roku (S. Gołub, S. Kadrow 1982, s. 79). Badania sondażowe potwierdziły obecność śladów osadnictwa neolitycznego kultury pucharów lejkowatych, wczesnobrązowego, kultury łużyckiej z IV-V okresu epoki brązu oraz średniowiecznego. Stanowisko oznaczone było wówczas jako Wytyczno Kolonia, stan. 1. Po badaniach AZP, zgodnie z granicami administracyjnymi, stanowisko otrzymało numer 5 w miejscowości Wytyczno (na obszarze nr 3). Badania powierzchniowe stwierdziły jedynie obecność bogatego materiału ceramicznego, silnie zniszczonego, charakterystycznego dla grupy czerniczyńskiej z okresu przedrzymskiego (W. Mazurek 1995, s. 252-254). Oprócz rozdrobnionego materiału z powierzchni odkryto wówczas obiekt nr 1, najprawdopodobniej na złożu wtórnym. Stanowisko było silnie zniszczone od strony zachodniej poprzez wybieranie piasku.

Stanowisko nr 5 w Wytyczni leży w centralnej części Pojezierza Łęczyńsko-Włodawskiego, na prawym brzegu rzeki Włodawki, na wschód od największego zbiornika wodnego tego mezoregionu - Jeziora Wytyckiego. Od południa do stanowiska przylega współcześnie użytkowany parafialny cmentarz rzymskokatolicki. Na powierzchni zalega piasek luźny (wydma?), na podłożu którego wytworzyła się słaba gleba piaszczysta. Pod warstwą piasku o miąższości do ok. 1,0-1,5 m zalega zielonkawy, bardzo spoisty il.

Wybieranie piasku było kontynuowane na niewielką skalę w roku 1993 i jest prowadzone w dalszym ciągu. Powodowało to niszczenie obiektów archeologicznych, dlatego latem 1993 roku podjęte zostały przez Muzeum Okręgowe w Chełmie badania ratownicze, których głównym zadaniem było zadokumentowanie już częściowo zniszczonych obiektów widocznych w krawędzi piaskowni.

Efektem badań wykopaliskowych w 1993 roku było odkrycie 30 obiektów (W. Mazurek 1994). Wśród nich na uwagę zasługuje szczególnie obiekt nr 2 z zespołem blisko 30 naczyń we fragmentach oraz fragmenty tzw. kozłów ogniowych, z których jeden pochodził z obiektu nr 13. W roku 1994 badania były kontynuowane. Objęto nimi powierzchnię blisko 4 arów i odkryto kolejne 54 obiekty. W jednym z odkrytych

obektów natrafiono na pierwszy wyznacznik chronologiczny, żelazny nożyk sierpikowaty, pozwalający datować ślady osadnictwa grupy czerniczyńskiej na fazę A₂ młodszego okresu przedrzymskiego (T. Dąbrowska 1988, s. 25, tabl. IV: 54). Większość z odkrytych wówczas obiektów to niewielkie okrągłe lub owalne jamy o średnicy około 1 metra i niewielkiej głębokości (między 0,6 a 1,5 m). Ich wypełnisko stanowił najczęściej popielaty, rzadziej czarny piasek z niezbyt licznym, rozdrobnionym materiałem ceramicznym. Funkcja tych obiektów trudna jest do określenia, ale można przypuszczać, że stanowiły one pozostałości naziemnej, słupowej konstrukcji mieszkalnej (?).

W roku 1995 podjęto badania na znacznie szerszą skalę, wykorzystując do zdjęcia warstwy ornej spychacz. Zastosowana metoda umożliwiła przebadanie powierzchni blisko 9 arów. Badania prowadzone były od 7 do 29 VII. Odkryto łącznie 100 nowych obiektów, w większości podobnych do obiektów o nieokreślonej funkcji, przebadanych w latach ubiegłych. Było wśród nich kilkanaście pewnych dołków postłupowych, kilka niewielkich kamiennych palenisk wolnostojących (?). Było też kilka obiektów, które zdecydowanie różniły się od dotąd odkrytych. Wśród nich na szczególną uwagę zasługują dwa: 79 i 95. Pierwszy obiekt to najprawdopodobniej zasypana studnia, drugi - duże, kamienne palenisko, w którego wypełnisku znaleziono liczne fragmenty kości zwierzęcych i ceramiki. Ze względu na zestaw odkrytych naczyń poniżej zdecydowano się zaprezentować w pełni obiekt 79.

Zlokalizowany w części NE przebadanego dotychczas obszaru obiekt 79 (ryc. 1: 1) posiadał niemal okrągły zarys - w stropie owal o wymiarach 1,8 x 1,6 m. Na głębokości ok. 0,6 m od stropu jego średnica zmniejszyła się do ok. 0,8 m i pozostała taka aż do dna na głębokości ok. 2,80-2,90 m od powierzchni. Od stropu do głębokości ok. 1,70 m wypełnisko było dość jednorodne w postaci popielatego i jasnopopielatego piasku z niewielką ilością materiału ceramicznego. Od tego poziomu do dna wypełnisko stanowił popielaty piasek z licznymi śladami węgla drzewnego i jego drobnymi konkrekcjami. W tej przydennej warstwie znaleziono najwięcej fragmentów z co najmniej 17 naczyń, odkrytych w obiekcie. Na dnie zarejestrowano wilgotny, drobny żwir z piaskiem, który w momencie odkrywania szybko nasiąkał wodą (poziom wód gruntowych?). W zestawie ceramiki dominują fragmenty naczyń baniastych o

charakterystycznych, „kołnierzowatych” wylewach (ryc. 2: 1, 2; 3: 3; 4: 1, 2). Technologia tych naczyń jest zbliżona, tzn. glina schudzana była domieszką średnio- i drobnoziarnistego tłucznia kamiennego oraz drobnej miki, ścianki o barwie szarej lub brunatnej były dość dobrze wygładzone.

Inną technologię zastosowano do wykonania dwóch naczyń cienkościennych, misy i naczynia wazowatego (ryc. 2: 2; 3: 1), o czarnych, lśniących powierzchniach. Ich brzegi były starannie facetowane od wewnątrz. W domieszce dominuje drobny, dobrze selekcjonowany tłuczeń kamienny oraz mika. Również czarną, lśniącą powierzchnię posiada głęboka misa z kołnierzowatym wylewem (ryc. 3: 2). Niewielki kubek z taśmowatym uchem posiada natomiast facetowany od wewnątrz brzeg (ryc. 2: 6).

Listę naczyń zamykają: duży, przydenny fragment naczynia cienkościennego (ryc. 1: 2), drobne fragmenty facetowanych od wewnątrz brzegów (ryc. 2; 3-5), fragmenty brzegów kołnierzowatych (ryc. 1: 4; 2: 8, 9) i fragmenty brzegów naczyń beczułkowatych (ryc. 1: 3, 2: 7).

Funkcja omawianego obiektu - studnia - została określona na podstawie jego regularnego stropu i przekroju oraz faktu osiągnięcia na dnio poziomu wód gruntowych (?). Analogie z kultury łużyckiej pozwalają przypuszczać,

że regularny, okrągły przekrój poprzeczny mógł być utrzymywany przez wydrążony pień drzewa (J. Michalski 1983, s. 168, 169, ryc. 54).

Zaprezentowany zestaw naczyń z obiektu 79 jest wyjątkowo jednorodny i znajduje najlepsze analogie w dwóch środowiskach kulturowych: w kręgu jastorfskim na półwyspie Jutlandzkim (S. Hvass 1985, tabl. 125, 131; T. Dąbrowska 1994, s. 86, ryc. 7) oraz na terenach przyczarnomorskich w kulturze Poienęsti-Lukaševka (G. B. Fedorov 1957, s. 53, ryc. 17; G. I. Smirnova 1981, s. 201, ryc. 8: 1). Spośród polskich stanowisk najbardziej zbliżone materiały znane są z Ciechanek Łańcuchowskich i Iłzdebna (T. Dąbrowska 1994, s. 82, ryc. 3, ryc. 5: 1, m). Stanowi on dobry punkt odniesienia również dla innych stanowisk grupy czernicyńskiej z dorzecza Bugu - Werbkowic-Kotorowa (T. Liana, T. Piętka-Dąbrowska 1962; T. Dąbrowska, T. Liana 1963), Strzyżowa, stan 1A (T. Dąbrowska 1994, s. 81, ryc. 2 g-j), Dobrynia Małego (M. Bienia, S. Żółkowski 1994) oraz Leszczan, stan. 3 (W. Mazurek 1995).

Podane powyżej analogie pozwalają datować zespół naczyń z obiektu 79, a z nim przynajmniej część osady, na której na pewno bardzo ważną rolę spełniać musiała odkryta studnia, na fazy A₁-A₂ młodszego okresu przedrzymskiego (T. Dąbrowska 1994, s. 76).

Literatura

- Bienia M., Żółkowski S.
1994 Badania ratownicze na stanowisku z młodszego okresu przedrzymskiego w Dobryniu Małym, stan. Zalesie, woj. białkopodlaskie, Najważniejsze, s. 70-79.
- Dąbrowska T.
1988 *Wczesne fazy kultury przeworskiej. Chronologia-zasięg-powiązania*. Warszawa.
1994 Wpływy jastorfskie na kulturę przeworską w młodszy okresie przedrzymskim, [w:] Kult. przew., t. I, s. 71-87.
- Dąbrowska T., Liana T.
1963 Sprawozdanie z prac wykopaliskowych w Werbkowicach-Kotorowie, pow. Hrubieszów, WA, t. 29, s. 44-60.
- Fedorov G. B.
1957 Lukašewski mogilnik, *Kratkie Soobščenija Instituta Istorii Materialnoj Kultury*, t. 68, s. 51 nn.
- Gołub S., Kadrow S.
1982 Kolonia Wytyczno, gm. Urszulin, stan. 1, Inf. Arch., s. 79.
- Hvass S.
1985 Hodde, „Arkaeologiske Studier”, t. 8.
- Liana T., Piętka-Dąbrowska T.
1962 Sprawozdanie z badań ratowniczych przeprowadzonych w 1959 r. na stan. 1 w Werbkowicach-Kotorowie, pow. Hrubieszów, WA, t. 28, s. 142-174.
- Mazurek W.
1994 Badania ratownicze na stanowisku z okresu przedrzymskiego w Wytycznie, stan. 5, woj. Chełm, Najważniejsze, s. 70-79.
1995 Materiały grupy czernicyńskiej w województwie chełmskim, [w:] *Kultura pomorska i kultura grobów klozowych. Razem czy osobno?* Materiały z konferencji w dn. 24-26 XI 1993 r., Warszawa, s. 229-265.
- Michalski J.
1983 Zagadnienia systematyzacji i interpretacji obiektów mieszkalnych (Ze studiów nad osadami otwartymi kultury łużyckiej), MS. i Wś., t. 5, s. 135-195.
- Smirnova G. I.
1981 Mogilnik typu Pojanęsti-Lukaševka u s. Dolinjana na Bukovine, „Sovetskaja Archeologija”, z. 3, s. 193-207.

TERESA MAZUREK, WOJCIECH MAZUREK

RESULTS OF STUDIES OF A SETTLEMENT FROM A PRE-ROMAN PERIOD IN WYTYCZNO, SITE 5, URSZULIN MUNICIPALITY, CHELM VOIVODESHIP

During explorations of the traces of a settlement from a pre-Roman period in site 5 in Wytyczno in the years 1980 and 1994 almost

80 objects were discovered, mainly small, round or oval pits, with diameters about 1 m and depths ranging from 0.6 to 1.5 m. Their

function is hard to determine, though they could be traces of an overground construction of a habitable building. Among mobile relics special attention should be paid to fragments of the so-called fire-bed trestles, known — among others — from the Jastorf culture and a small iron knife which makes it possible to date the settlement to phase A² of the earlier pre-Roman period.

In 1995 excavations were performed on the area of almost 9 ares. Altogether about 100 new objects were discovered which in most cases did not differ from those discovered previously, although some objects did differ significantly. Undoubtedly, object No. 79, a "well", was one of the most interesting finds. It had a regular round outline with the diameter of 1.5 m at the top, and its depth was about 0.3 m. Near the bottom fragments of at least two bulgy vessels and a fragment of a cup were found. The examination of the filling also yielded fragments of a bowl and of a cup with use-polished, black external surfaces and sides

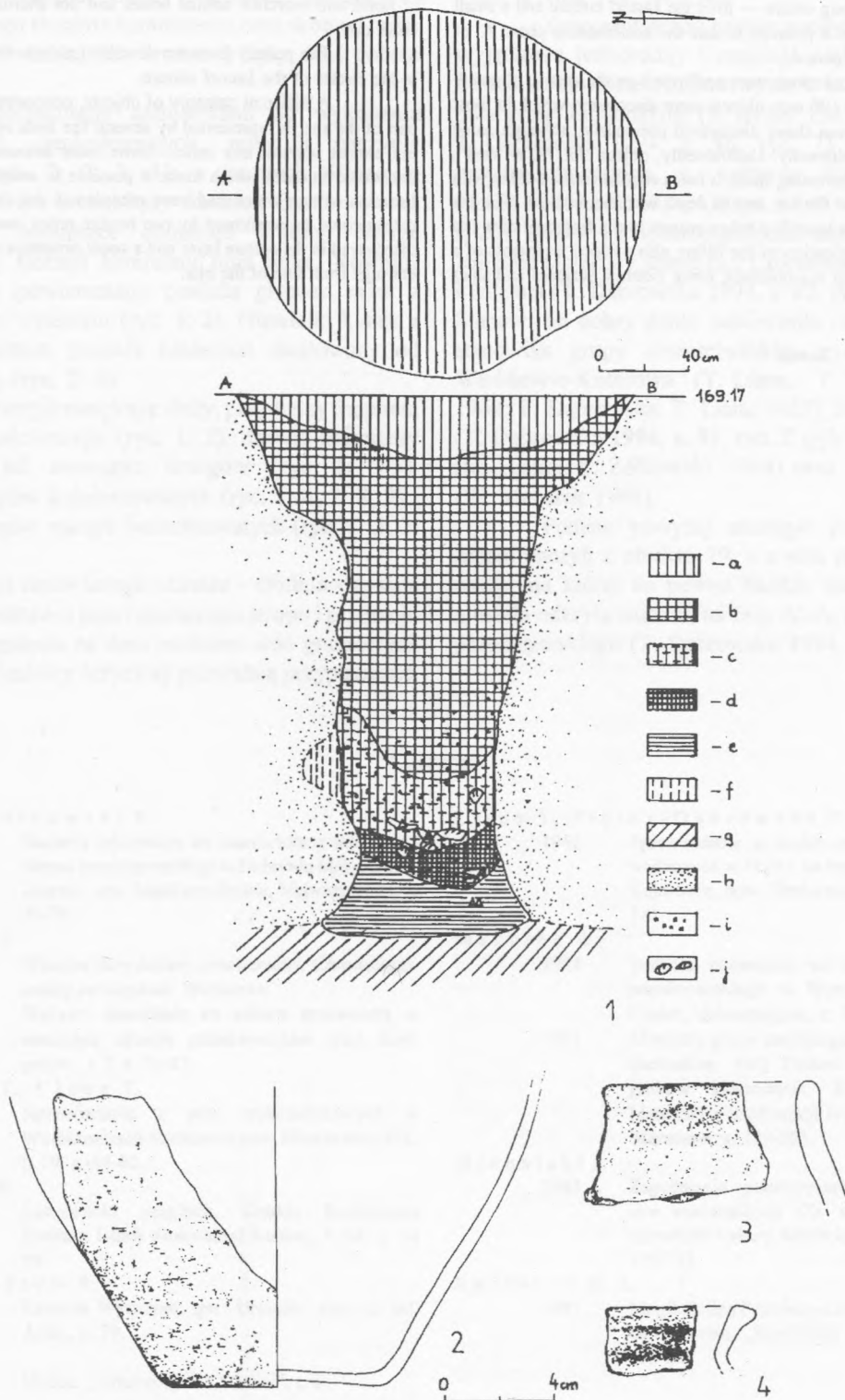
faceted from the inside.

Object No. 95 also had a different function than most of the pits uncovered so far. It was a stone fire bed containing a large amount of burnt and scorched animal bones and pot sherds, often completely burnt out.

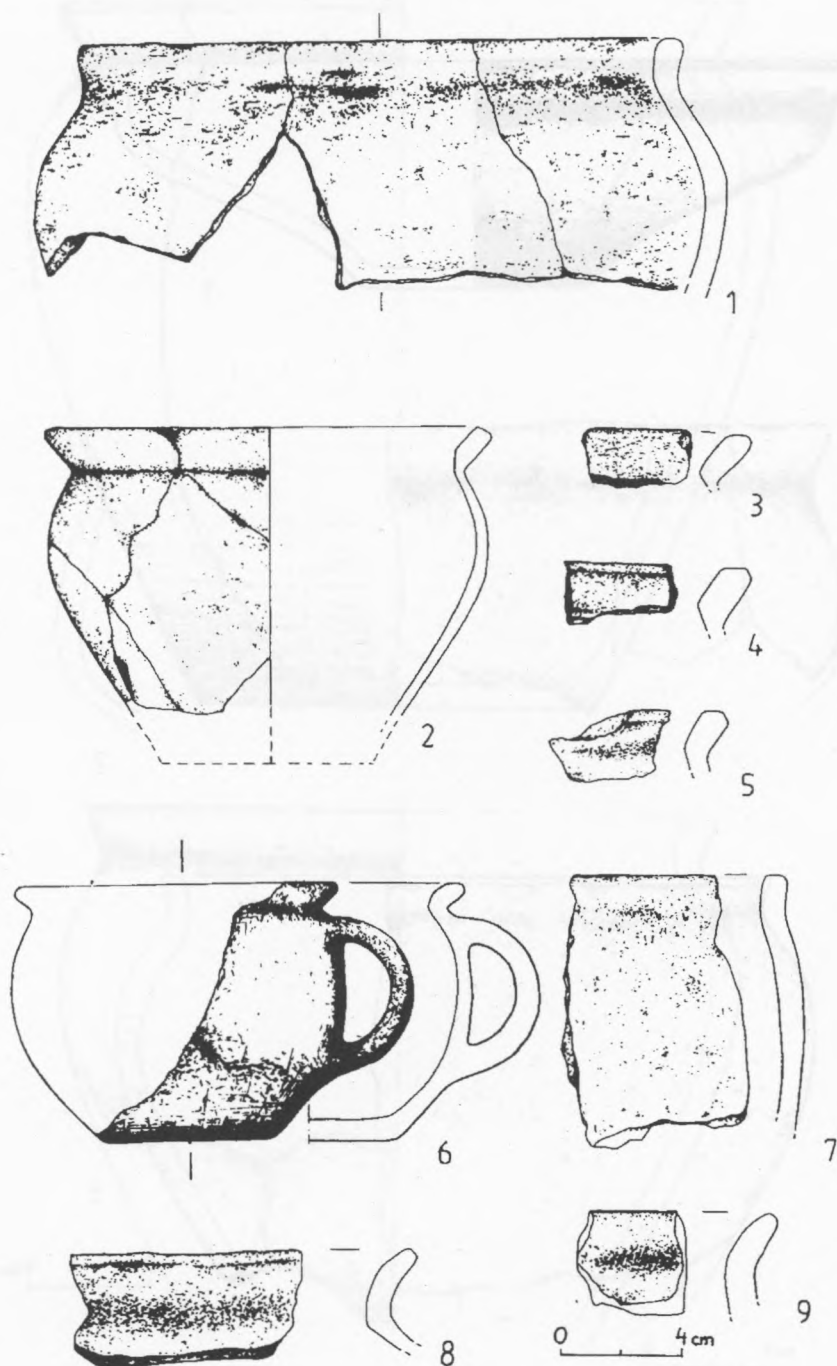
The pottery from the described objects finds most analogies in the circles of the Jastorf culture.

A different category of objects, concentrated in the southern part of the site, is represented by several fire beds of stone construction but almost without any relics. Some trace amounts of pottery were uncovered in them which make it possible to associate them with the Lusatian culture which had been recorded in the site previously. Such dating could be confirmed by two bronze relics, namely a wound wire discovered in the culture layer and a small ornament resembling nail-like earrings from one of the pits.

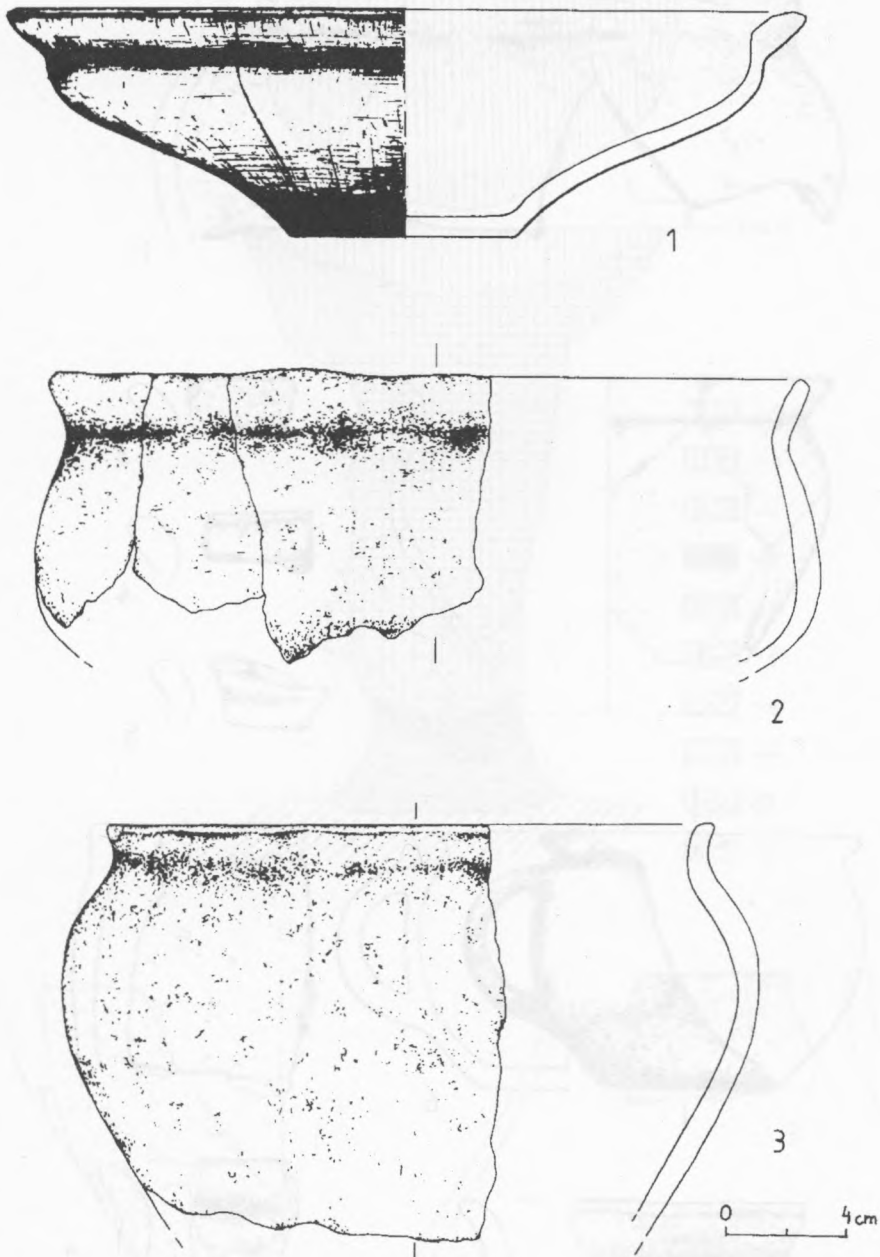
Muzeum Okregowe w Chelmie

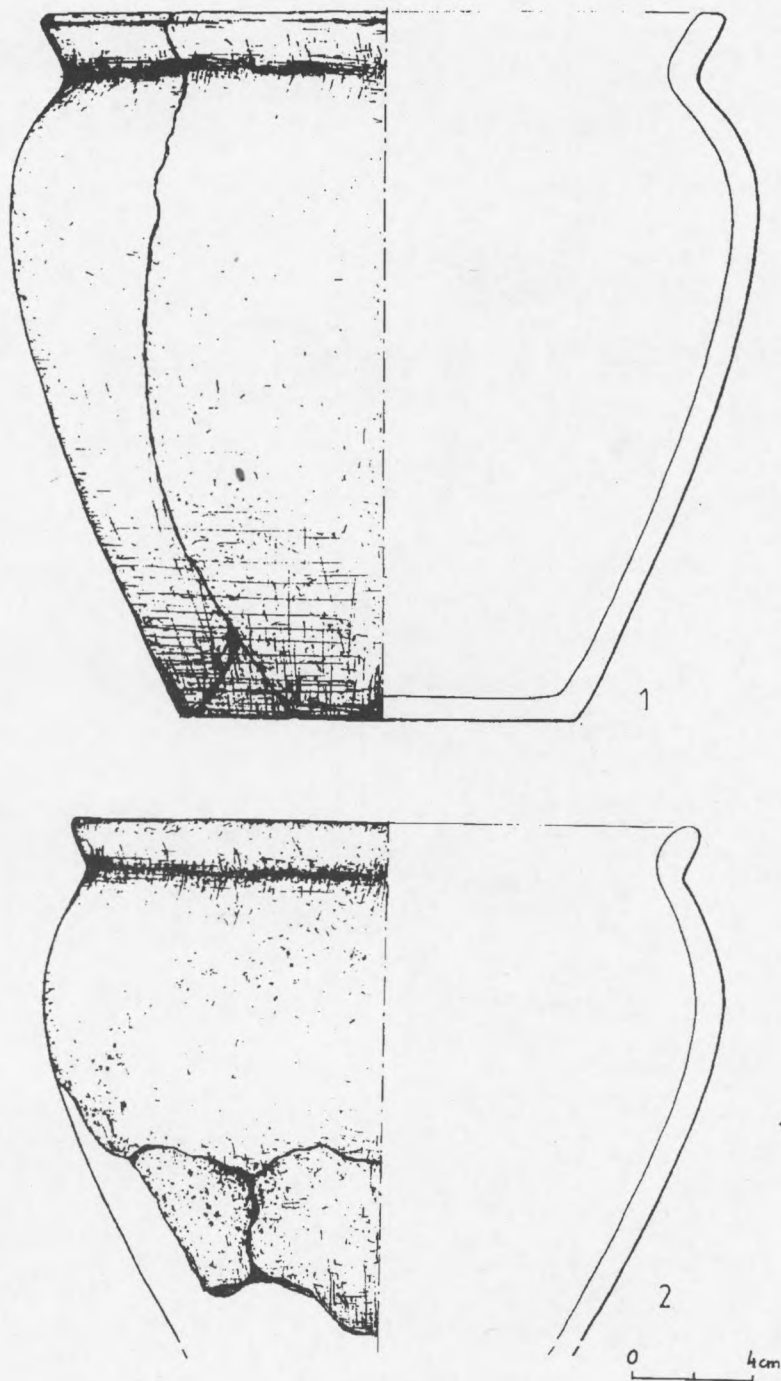
Ryc. 1. Wytyczno, stan. 5, gm. Urszulin, woj. chełmskie. Plan i profil obiektu 79 i zabytki z jego wypełniska: a - popielaty piasek; b - jasnopopielaty piasek; c - węglisto-popielata glina o odcieniu zielonkawo-szarym z drobnymi węglami drzewnymi; d - czarnopopielaty piasek ze średnimi konkracjami węgla drzewnych; e - węglisto-jasnopopielaty piasek; f - biały piasek; g - wilgotny, drobny żwirek z piaskiem; h - jasnożółty piasek calcowy; i - drobne konkracje węgla drzewnego; j - kamienie. Rys. T. Mazurek, W. Mazurek.

Ryc. 2. Wytyczno, stan. 5, gm. Urszulin, woj. chełmskie. Zabytki ceramiczne z wypełniska obiektu 79. Rys. T. Mazurek.

Ryc. 3. Wytyczno, stan. 5, gm. Urszulin, woj. chełmskie. Zabytki ceramiczne z wypełniska obiektu 79. Rys. T. Mazurek.

Ryc. 4. Wytyczno, stan. 5, gm. Urszulin, woj. chełmskie. Zabytki ceramiczne z wypełniska obiektu 79. Rys. E. Hander.